

sande stojčevski

STRAH

Prema ilustraciji Gistava Dorea

To što je provejavalo nad trskom u nama i u onima napolju, kotrljalo se po tišini vode, plaveći sve, gutalo je naše tragove i modri jezik obale. Kraj vode nema mene ni tebe niti pak druge scene samo se gomičice straha na svežem pesku vuču. Sve što doživesmo, zavolesmo i zapamtimo, prolazilo je ispred nas poput malih talasa spokojsvo. Vraćao sam se kao kisovito, davno prošlo vreme; na obali samo tuđi ozubljeni tragovi, barice tvojih lepih očiju, moji postupci razbacani u tvojim uspomenama, i tvoje voljeno mesto u vodi, suvo. To što je provejavalo nad trskom u nama i u onima napolju, kotrljalo se po tišini vode, plaveći sve, gutalo nam tragove i modri jezik obale, nigde ga nema. Samo poznati pokreti, kao što kosu s čela, kao što senku iz misli pokrećeš, u jednom pa drugom bljeskaše ševaru.

UVEĆE

prtajen silaziš na dno, gorčiš. Zadihanu tumačiš svaki znak. Počinješ da kopas, da udubljuješ, vuče tragove otkopavajući. A tu

dragocenosti prebrojavaš, iža retkih grmova, u dvorištu ogradenom, zaklonjen. Osvajaš misao za mišiju iz zagonetnog razgovora iz sadržine okolina, šumova koji te naseljavaju. Krivicu krupnu, koja već godinama zri miluješ. Mutan nad ivicama nagnut, neko se podrugljivo smeje.

UNUTRAŠNJI SONET

Kao upoznavanje i još uvek sijaš; u sjaju jezera, labudovi se jure. Kralj njihov vesla po zaklonjenim mestima, pokrete njegove drugi sanjaju.

Iskrenost, krupan lotos što se njiše, mirno razgovara sa zrelom paprati radosno. Godine koje nad dubinama bde sa svetlih kula, zastaeće

Sve što se priprema za pokret u misli. U blagoj rečenici stigoh na obalu, kao jabuka nudeći smisao

mog dolaska. U vidokrugu nije bilo labudova. Vojnici na snegu, umorni bučno su podizali logor na brdu.

vele smilevski

SLIKOVNICA ARLEKIN

Nema glasa zamagljenog topa
što te u prostor bacu i sada igra
žmurke među nagluvima ljudima u muzeju
Na nekom oblaku provodiš vek ko u snopu
ko oprlen insekt pretvoren u paru

Pobeden je kralj u trošnom selu
ono što povremeno teče nije više tečno
u tvojem smehu zagrenutom od grgora
U vodenim naborima sve je belo, belo
ko zvezdani kalaš što poročno prži

U slikovnici sjedinjuješ svet
i sve što kroz igru vidim to si ti
prapobetak glasa i mine u topu
Uništena je među šarama sloboda ali i gnjet
među koraciima san je, samo ti na nebu spi

Silvini Okampo

Ko peva obalamu papira?
Nagnut, s grudima nad rekom
sliku, vidim sebe sporog i usamljenog,
kako se od sebe udaljujem, o čista slova,
sazvežđe znakova, rezovi
u puti vreme, o, rukopisu,
crto u vodi!

Idem kroz spletenu
zelenilo, idem kroz prozračnost,
kroz ostrva napredujem rekom,
srećnom rekom koja se iskrada
a ne teče, gлатком mišlju.
Udaljujem se od samog sebe, zaustavljam
ne zadržavajući se na obali i produžujem,
niz reku, između lukova spletentih
sliku, niz reku, zamišljen.

Producujem, očekujem sebe tamo, idem sebi u susret,
srećna reka što spaja i razdvaja
trenutak sunca između dveju topola,
u ljupkom kamenju kasni,
i rešava se same sebe i nastavlja dalje,
niz reku, u susret samoj sebi.

SUŽANJ

(U spomen na D. A. F. de Sada)

afin que... les traces de ma tombe disparaissent de dessus la surface de la terre comme je me flatte que ma memoire s'effacera de l'esprit des hommes...!

Testament markiza de Sada

Nisi iščezao.
Slova tvog imena i dalje su ožiljak koji
ne zarasta,
tetovirana šara sramote na nekim čelima.
Kometa teškog i bleštavog dijalektičkog kraja,
prelaziš osamnaesti vek sa narom istine
u ruci
i rasprskavaš se stigavši u naše doba.

Maska koja se smeška ispod crvene obrazine,
sazdane od grča pogubljenog,
istina podeljena na hiljadu delova vatre,
šta bi da kažu svi oni divovski delovi,
ona stada plovećih morskih bregova što ispoljavaju
iz tvog pera i na plimi upućuju se ka bezimenim obalamu,
ona osečljiva sredstva hirurgije za otklanjanje
božijeg šankra,
oni laveži što prekidaju tvoja veličanstvena
slonovska umovanja,
ona okrutna obnavljanja rasturene časovničarske radnje,
sva ona zardala oruđa nasilja?

Učen čovek i pesnik,
mudrac, spisatelj, zaljubljenik,
manjak i onaj koji sanja o ukidanju naše
zlokobne stvarnosti,
prepiru se kao psi oko ostataka tvoga dela.
Ti, koji bejaše protiv svih,
sada si jedno ime, vođa, zastava.

Nagnut nad životom kao Saturn nad svojim sinovima,
prelećeš ukočenim pogledom punim ljubavi
preprečene brazde koje puštaju semu, krv i lavu.
Tela, rame uz rame, kao divlje zvezde,
stvorena su od iste sunčeve sadržine.
Ono što nazivamo ljubavlju ili smrću, slobodom ili sudbinom,
ne zove li se propast, ne zove li se krvoproljeć?
Gde su granice između grča i zemljotresa,
između provale i zajedničkog života?

Sužnju, u svome zamku od stenovitog stakla,
kružiš hodnicima, sobama, podzemnim tamnicama,
praznim dvorištima gde vinova lozica obvija sunčane stubove,
ljupkim grobnicama gde plešu nepomične crne topole.
Zidovi, predmeti, tela te ponavljaju.
Sve je ogledalo!

Tvoj lik te progoni.

Čovek je naseljen tišinom i prazninom.
Kako zadovoljiti ovu glad,
kako učutičati i nastaniti njenu prazninu?
Kako izmaći mome liku?
Sam u svojoj sličnosti proničem se,
samo njena krv daje veru drugom postojanju.
Justina živi samo zbog Đulijete,
žrtve radaju krvnike.

OKTOV
L
PAZ
OKTAVIO

Telo koje žrtvujemo danas
nije li bog koji žrtvuje sutra?
Mašta je podsticaj želje,
njeno je kraljevstvo neiscrpno i beskrajno kao gnušanje,
njeno naličje i blizanac.
Smrt ili zadovoljstvo, poplava ili povraćanje,
jesen nalik nestanku danđ,
vulkan ili seks,
dah, leto koje pali žetve,
zvezde ili očnjaci,
skamenjena perika užasa,
crvena pena želje, pokolj na plimi,

plavkasto stjenje delirijuma,
oblici, likovi, zračni mehurovi, glad bića,
neumerenosti: twoja mera čoveka.
Odvazi se:
Sloboda je izbor potrebe.
Znam luk i strelu, tetivu i jauk.
San je eksploziv. Rasprskava se. Postaje sunce.
U tvome dijamantskom zamku tvoj lik se osipa
i ojačava, neumorno.

HIMNA MEĐU RUŠEVINAMA

Gde je penušavo sicilijansko more...
Gongora

Ovenčan sobom dan širi svoja perja.
Glasan žuti krik,
vreli vodoskok u središtu neba
nepristrasnog i blagotvornog!
Pojavljujući su lepa u ovoj svojoj trenutnoj istini.
More potkopava obalu,
grčevito se drži između hridina, bleštavi pauk;
plavkasta rana iz brda sjaji;
šaka koza je stado kamenja;
sunce polaže svoje zlatno jaje i rasprskava se nad morem.
Sve je bog.
Slomljena statuo,
stubovi nagriženi svetlošću,
žive ruševine u svetu mrtvih u životu!

Pada noć nad Teotiuakanom.
U visinama piramide momci puše marihuanu,
zvone promukle gitare.
Koja trava, koja voda života treba da nam podari život,
gde objaviti reč,
veličinu koja vlada himnom i govorom,
igrom, gradom i merom?
Meksički pev iskrčavaju bukti,
obojena zvezda koja se gasi,
kamen koji nam zatvara vrata opštenja.
Zemlja miriše na iskusnu zemlju.
Oči vide, ruke dodiruju.
Ovde je potrebno nekoliko stvari:
kaktus, bodljikava koralna planeta,
zaodenute smokve,
grožđe sa željom za uskrsnućem,
kalepunje, gruba devičanstva,
so, sir, vino, sunčani hleb.
S visine svoje tamnopotpasti ostrvljanka me jedna gleda,
vitka katedrala odevena u svetlost.
Tornjevi od soli naspram zelenih obalskih borova,
iskravaju bela jedra lada.
Svetlost stvara hramove u moru

Njujork, London, Moskva.
Senka pokriva ravnici svojim bršljanom utvarom,
svojim kolebljivim rastinjem od drhtavice,
svojim retkim dlačicama, svojom pacovskom žurbom.
S vremenom na vreme cvočće sunce malokrvno.
Savijen poput lutka u brdimu koja juče behu gradovi,
Polifem zeva.
Od ozdozo, između grobova širi se pastuva ljudska.
U mesu domaćih dvonožaca —
— uprkos skorim verskim zabranama —
bogate klase uživaju.
Doskora puk je trošio meso nečistih životinja.

Videti, dotaknuti lepe oblike, svakodnevne.
Zuje svetlost, kopljia i krila.
Na krv miriše mrlja od vina na stolnjaku.
Kao koral svoje grane u vodi
šireći se skupljaju u žuto saglasje,
o, podne, klasje ispunjeno minutima,
čašo većnosti!
Moje misli se račvaju, vijugaju, spliću,
nanovo počinju,
i najzad se zaustavljuju, reke koje ne uviru,
delta krvi pod suncem bez predvečerja.
I zar sve mora da se završi u ovom mreškanju mrtvih voda.

Dane, jasni dane,
svetla pomorandžo od dvadeset i četiri kriške,
prožete jednom te istom slaću!
Um se na kraju otelovljuje,
izmiruju se dve neprijateljske strane
i savest ogledalo se rastače,
pretvara se u izvor, kladenac bajki:
Čovek, drvo likova,
reči koje su cvetovi koji su plodovi koji su činovi.

ŠARANJE

Jednim komadom ugljena
Mojom krnjom kredom i crvenom olovkom
Nacrtati twoje ime
Ime twojih usta
Znak twojih nogu
Na ničijem zidu
Na zabranjenim vratima
Urezati ime tvoga tela
Dok sećivo moje britve
Ne prokrvari
I kamen ne zavapi
I zid ne uzdahne kao grudi

MAJTUNA

Brža od groznice
Plivaš u pomrčini
Senka twoja je jasnija
Sred milovanja
Telo ti je crnje
Skačeš
Na obalu verovatnog
Tobogani pitanja kako kada zašto
Tvoje telo pali twoju odeću
Tvoj smeh
Vlaži mi čelo oči postupke
Tvoje telo pali twoju senku
Staješ na trapez sveta
Nasilja tvoga detinjstva
Gledaju me
Iz twojih ambisnih očiju
Otvorenih
U činu ljubavi
Nad ponorom
Tvoje telo je jasnije
Tvoja senka je crnja
Smeješ se nad svojim prahom

prevod sa španskog i beleška:
Branislav Prelević

OKTAVIO PAZ

Oktavio Paz rođen je u Meksiku 31. marta 1914. godine. Poezijom počinje da se bavi veoma rano. Radoznaolog duha, okreće se Evropi i njenim književnim strujanjima. Godine 1937. boravi u Španiji. U svoju zemlju vraća se 1938. i postaje jedan od osnivača časopisa *Radionica* (Taller) i *Izdašni sin* (El Hijo Pródigo), u kojima su saradivali mnogi izgnani španski pisci. Živi u Sjedinjenim Državama od 1944. do 1945. godine. Krajem 1945. na poziv Andre Bretona i Benžamena Perca, dolazi u Pariz i učestvuje u nadrealističkom pokretu. Kasnije, 1971. godine, knjigu *Renga*, napisanu zajedno s Ruboom, Sangvinetijem i Tomlinsonom, posvetuje ocu nadrealizma Bretonu. Posle službene posete Indiji i Japanu, vraća se u Meksiko 1953. godine.

U književnom životu Meksika i Latinske Amerike prisutan je svojim knjigama poezije i eseja, konferencijama, književnim i političkim polemikama, predstavljanjima novih pesnika i slikara, osnivanjem časopisa i jedne pozorišne grupe, prevodima stare i moderne poezije. U ovom postavangardnom razdoblju pojavljuje se Pazova knjiga mitske simbolike *Orao ili sunce?* (*Aguila o sol?*), u isto vreme kada i knjige drugih značajnih južnoameričkih pesnika, sa sličnom težnjom za suštinskim produbljenjem mita i oživljavanjem dužeg pesničkog oblika, poeme (Neruda, Para). U Pariz se vraća 1959. godine. U to vreme radi na knjizi *Daždevnjak* (*Salamantra*), koja obiluje vidnim nadrealističkim elementima.

Sest godina provodi u Indiji, u svojstvu ambasadora. Međutim, 1968. godine, u znak neslaganja s represalijama meksičkih vlasti nad studentima demonstrantima, napušta ambasadorsko mesto. Izvesno vreme, posle toga boravi u Evropi. Iz ovog perioda datira njegova inspirisanost drevnim kulturnim Istoka, posebno indijskom. Kao plod ove inspiracije nastaje knjiga *Istočna strana* (*Ladera este*), koja poput *Oraoa ili sunca* i *Okrutnog doba*, dožeđe do najdubljeg arhetipskog kora ljudskog postojanja.

Godine 1975., objavljuje knjigu *Cistine prošlosti* (*Pasado en claro*), poemu koja, poput ranije objavljene knjige *Belo (Blanco)*, teži stvaranju monolitne poeske tvorevine. Najnoviji period Pazovog stvaralaštva karakteriše povratak nacionalnim simbolima, mitu, arhetipskom, kroz simbolično pokretanje časopisa *Vuelta* (*Povratak*), proizašlog iz košuljice njegovog časopisa *Plural* (*Množina*) koji je uredavao do 1976. godine, i njegova najnovije knjige pesama koja ne nosi slučajno naziv *Povratak*.

Česti boravci na američkim univerzitetima, gde predaje književnost, omogućavali su mu da prati razvoj savremene američke poezije i nekih izgnanih španskih pesnika. Paz se smatra jednim od najvećih savremenih svetskih pesnika, čiji se izvanredni eseji o prirodi poetskog ne mogu posmatrati odvojeno od njegove poezije. To je tkivo jednog istog pesničkog bića.

* Izbor iz knjige Oktavija Paza *Lukovi*, koja izlazi u izdanju izdavačke kuće *Rad u Beogradu*.

¹ „da bi... tragovi mog groba isčezli sa Zemlje kao što uobražavam da će se uspomena na mene izbrisati iz ljudskog sećanja...« Testament markiza de Sada.